

Dat vraagt om partnerschap en cocreatie: van burgerparticipatie in overheidsplannen naar overheidsparticipatie in burgerinitiatieven

Initiatieven valt veelvuldig enthousiasme en lof ten deel en in de praktijk ontstaan er nieuwe samenwerkingen, waarin de gemeente, stadsdelen en het maatschappelijk middenveld nieuwe rollen en manieren zoeken om de lokale kracht van bewoners en ondernemers in de buurt meer ruimte en ondersteuning te geven. Maar ... de overheid heeft een Januskop; ruimte makend en versterkend, maar ook onwillig, stroef, een hindermacht. De samenwerking vormt de ene keer een constructieve en coöperatieve zoektocht, de andere keer een teleurstellende of zelfs polariserende worsteling.

In de afgelopen maanden is de gelegenheidscoalitie **MaakdeBuurt** door de stad getrokken. In de gesprekken die we hebben gevoerd zijn we vele actieve Amsterdammers tegen gekomen, die onderschrijven dat de stad van iedereen is. Iedereen is het erover eens dat het belangrijk is om de positieve ervaringen met samenwerking en gezamenlijk ontwerpen tussen 'stad en bestuur' uit te bouwen, en lering te trekken uit wat nog niet goed gaat. Er is een grote behoefte om dat proces te verbreden en intensiveren; open, onderzoekend, nieuwsgierig en constructief kritisch naar elkaar. Daar waar die coöperatieve houding bij de overheid ontbreekt, zullen een aantal slimme principes en een nieuw handelingskader voor overheid, burgers en politiek uitkomst gaan bieden. Hieronder vallen ook rechten en plichten, niet om alles dicht te timmeren, maar om waar nodig de verbinding te forceren.

Dat vraagt om verder experimenteren en ontwikkelen: van slagboom naar hefboom

Amsterdammers hebben al veel ervaring in het zelf vormgeven van hun stad en buurt. Tegelijkertijd weten we met z'n allen nog niet precies hoe we het anders en samen kunnen doen. Voor bestuurders en ambtenaren die zich verantwoordelijk voelen voor het maken van keuzes en besteding van publieke gelden, is het niet eenvoudig om die verantwoordelijkheid op het niveau van een buurt te delen met Amsterdammers die zich inzetten voor de publieke zaak en daarvoor publieke middelen willen aanwenden. Dus dat moeten we oefenen! Mensen stimuleren, kansen geven en toerusten om initiatief te nemen, samen iets op te pakken. En wanneer initiatieven bestendigen en hun impact zichtbaarder, voelbaarder wordt, de kracht en meerwaarde erkennen, en vertrouwen en positie geven. Die praktijk moet groeien.

In de zoektocht naar een Amsterdamse buurtwet stellen we vast dat er vooral behoefte is aan doorontwikkeling van de praktijk. Een innovatieprogramma waarin Amsterdam en Amsterdammers samen optrekken. Zo'n samenwerkingsprogramma bevat de inhoudelijke thema's waaraan we werken (o.a. partnerschap, vastgoed, aanbesteden), verschillende manieren waarop we samenwerken (experimenteren, leren, uitwisselen, tot afspraken of regels komen), een paar fundamentele vragen over waar overleg en besluitvorming eigenlijk plaats moeten vinden, en welk tempo we bij welke vernieuwing willen maken.

Amsterdammers willen samen meer praktijk maken, leren, positie verwerven en slagen maken. Dat vraagt wel wat van de lokale overheid, en daar komen ook rechten aan te pas.

Het gaat over de volgende zaken:

1. Van eenzijdig opdrachtgeverschap naar partnerschap: erkenning, openheid en gelijkwaardigheid

Om echt met elkaar te kunnen samenwerken zijn een aantal uitgangspunten belangrijk. Allereerst dat je echt wilt, oftewel ambitie hebt, betrokkenheid toont. Erkenning en respect voor elkaar en interesse in elkaars perspectief. Dat je aanspreekbaar bent, uitnodigend, open naar elkaar, en tijd neemt. Zulke abstracte principes zijn ook heel concreet te maken. Met **open data** (dat leren we steeds beter te organiseren), en met adequaat relatieonderhoud, in de vorm van **contact- of waagambtenaren** die goede netwerken binnen en buiten hebben en voldoende gezag. Onder actieve Amsterdammers klinkt vaak de vraag om een **sociale wissel**: een ambtenaar en wijkondernemer ruilen tijdelijk van functie, krijgen zo inzicht in elkaars positie en stroomlijnen de samenwerking. Van groot belang zijn bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren die de weg voor experiment willen vrijmaken met **olifantspadjes**, die elkaar aanspreken, en die behalve voor de successen ook gaan staan voor de gezamenlijke **'trial & error'**. Horizontaal rekenschap, beide kanten op, is hier een sleutelbegrip.

2. Nieuwe (doe) democratie: gezamenlijke (gebieds)agenda en (gebieds)plannen maken

Veel Amsterdammers pakken graag actief iets op in hun buurt, en brengen ook graag hun kennis en expertise in. Als het gaat om het opstellen van een agenda van de buurt of het maken van concrete plannen, weten zij goed wat er nodig is en welke kansen er liggen. Zij zijn primaire belanghouder en mede eigenaar van de buurt. Een moderne overheid nodigt bewoners vroegtijdig, 'aan de voorkant' uit en maak informatie toegankelijk. De buurt neemt echter ook zelf initiatief om onderwerpen te agenderen en partijen bij elkaar te brengen. Er is behoefte aan nieuwe vormen om zo dicht mogelijk bij de betrokkenen en belanghouders het gesprek te voeren en besluiten te nemen, zoals:

* **Gebiedsplannen samen ontwikkelen.** In Amsterdam Oost wordt al enkele jaren ervaring opgedaan met zogenaamde buurtplatforms waarin steeds meer mensen en partijen samen de (vervolg)agenda van de buurt maken. De uitkomsten vormen mede de basis voor de jaarlijkse gebiedsplannen en -begrotingen. Ook onder ambtenaren klinkt de wens om gemeentelijke kaders te verruimen, regelgeving plaatselijk en tijdelijk lam te leggen, zodat maatwerk gerealiseerd kan worden.

* De mogelijkheid om elkaar te ontmoeten, plannen te maken en besluiten te nemen, kan ook **online** worden georganiseerd. Daarmee wordt momenteel al intensief geëxperimenteerd. Het gaat om meer dan alleen het vroegtijdig betrekken van bewoners. Zulke innovatieve platforms waarop de perspectieven en kracht van individuen, initiatieven, de buurt en de stad naast elkaar gelegd kunnen worden, bieden op termijn mogelijk een waardevol perspectief voor een nieuwe levendige lokale democratie.

* **Buurtrechten**, vastgelegd in een statuut of verordening om bewoners te versterken in hun positie om te agenderen en plannen te maken wanneer de overheid daar lokaal onwillig in blijft. Of om als steun in de rug te dienen voor een welwillende ambtenaar die een plan niet verder krijgt in de eigen organisatie. Of om gemeenschapsvoorzieningen te realiseren en te beheren.

* Een gestroomlijnde en veeltalige **communicatie** is hier onontbeerlijk. Tussen bestuurscommissies en hun burgers, tussen ambtenaren en initiatieven, tussen ambtenaren onderling en tussen lokaal en de centrale stad. Zowel kleinschalig, in ontmoetingen en rondetafel gesprekken, als grootschalig via internet en buurtkranten.

3. Een plek om maatschappelijk initiatief te nemen

Bij het faciliteren van burgerinitiatieven gaat het soms ook om gebruik maken van beschikbaar **maatschappelijk vastgoed**; bijna ieder initiatief heeft plek nodig. Soms tijdelijk om te kunnen experimenteren, bij elkaar te komen. En naarmate verankering en impact groeien, neemt ook de legitimatie toe om langduriger afspraken te maken over beheer en eigendom van publiek vastgoed. Wat passende afspraken zijn, wordt momenteel ervaren in **maatwerk pilots** zoals wijkondernemingen Tugela85 en MidWest. Wanneer de overheid zich hier onwillig toont, kan een buurtrecht bewoners positie geven om - gemotiveerd - gebruik te claimen, en de overheid de plicht om daar gemotiveerd op in te gaan. De stad kan zich ook zonder zo'n verordening inspannen om leegstaand vastgoed actiever beschikbaar te stellen en gebruikers toe te rusten om hun pand (tijdelijk of langdurig) te beheren en exploiteren.

4. Onbetaalbaar?

Veel activiteit van bewoners is onbetaald; mensen investeren eigen tijd om zich in te zetten. Dat gaat vaak om tijd die mensen nu ook nog verplicht zijn vrij te houden om weer in het betaalde arbeidsproces te kunnen stappen. Dat is een dubbele boodschap; de roep om mee 'te dragen' en de plicht om te solliciteren. Feitelijk is het een gebrek aan erkenning voor de bijdrage die al wordt geleverd. In gesprek met de stad en DWI worden hier in lokale experimenten andere constructies voor ontwikkeld.

5. Ondersteuning en bemiddeling

Buurtinitiatieven die het zelf doen? Dan heb je mensen nodig, toegerust om aan de slag te gaan, met soms specialistische ondersteuning die daar op is gericht, met faciliteiten om zelf wijzer te worden, met middelen om expertise in te huren. Van juridische zaken tot financieel

beheer tot grondzaken tot veiligheid. Dat wil zeggen faciliteren met **kwartiermakers, netwerkers, programma's** waar initiatieven en overheid wederzijds leren, zoals via de **Amsterdamse School** en het **programma Gebiedsgericht Werken**. Maar ook met **experimentbudget**, om gewoon van start te kunnen gaan en fouten te mogen maken, en mogelijkheden om onderling te leren. In de ontwikkeling van initiatieven kan behoefte zijn aan **Mediation**; conflictbemiddeling tussen initiatieven onderling en in contact met de overheid.

6. Geld naar waarde: maatschappelijke waardecreatie

Wanneer initiatieven, die meerwaarde opleveren in het publieke domein, minder op subsidie kunnen rekenen, is een ondernemender benadering nodig. Financiële ondersteuning verschuift naar financiële waardering voor maatschappelijke waardecreatie. Zorg, welzijn, cultuur, onderwijs zullen echter in ieder geval voor een deel aangewezen blijven op publiek geld. Daarvoor is een **open maatschappelijke markt** nodig. Geen bewoners die hun hand ophouden, maar die een bod doen op publieke taken, zoals het Britse *right to challenge*. In de praktijk is dat nog sterk in ontwikkeling; veel burgerinitiatieven moeten nog beter worden toegerust om die rol op te pakken. Wanneer de overheid daadwerkelijk wil dat zij steeds meer zelf in de uitvoering zitten, zal daarvoor budget moeten worden gereserveerd en geduld worden opgebracht waar nodig. Ook helpt een constructiever en meer pro actieve houding ten aanzien van vergunningen.

7. Middelen

Uit Engeland kennen we de (Big) society capital bank, opgericht om community projects te financieren. In Nederland hebben we **Buurtbudgetten** en **startgeld** om initiatieven te stimuleren. We kunnen ook werk maken van een **investeringsfonds** voor de stad of voor de buurt om mee te kunnen ondernemen. Rechtstreekse **zeggenschap over publieke middelen via buurtagenda's en buurtbegrotingen** kunnen we doorvoeren en koppelen aan het opstellen van gebiedsagenda's en gebiedsplannen door bestuurscommissies. **Open financiële data en budgetmonitoring** kunnen worden doorontwikkeld. In plaats van een overheid die geld geeft en controleert, ontwikkelt zich een community met eigen middelen waarover onderling rekenschap wordt gegeven. We ontwikkelen een nieuw verantwoordingsstelsel, richting **verhalen, MKBA's en effectenarena's**.

Hoe gaan we hier nu mee verder? Van mal naar maatwerk

- doorgaan met initiatieven in de praktijk en met experimenteren
- doorgaan met vormgeven partnerschap en uitbouwen via pilot
- methoden voor kennisdelen door ontwikkelen, met de nadruk op communicatievormen
- uit laten kristalliseren hoe en waar rechten kunnen versterken
- aansluiting vinden in het ontwikkelen van de gebiedsagenda's
- gezamenlijk leertraject tussen burgerinitiatieven en ambtenaren via Amsterdamse School
- versterken bestuurlijke draagkracht
- tijd, ambitie, commitment en budget hiervoor

Met telkens de volgende **3 perspectieven** als mogelijk uitgangspunten, toepasbaar waar en wanneer nodig en gewenst:

1. **meer ruimte voor experimenten waarmee op zoek kan worden gegaan naar de transformatieve kracht van het initiatief en het samen aan het werk gaan;**
2. **buurtrechten waarmee initiatiefnemers een claim kunnen leggen op onafhankelijkheid en autonomie, om bijvoorbeeld beschikking te krijgen over middelen, vastgoed of ondersteuning;**
3. **nieuwsoortige instituties gericht op meer samenwerking, co-creatie en partnerschap tussen politiek, bestuur en burgers.**

Een gezamenlijk programma dus, waarbij de Amsterdammers en hun volksvertegenwoordigers de gemeente en elkaar uitdagen om samen de stad te maken!